

УДК 821.162.1.09(477.4)

В. О. Єршов,

кандидат філологічних наук, доцент, докторант
(Київський національний університет ім. Т. Шевченка)**ОСОБЛИВОСТІ ГУРТУ ТА ГУРТУВАННЯ ПЕРСОНАЖІВ ЯК САМОБУТНЬОГО
ЕЛЕМЕНТУ КОМПОЗИЦІЇ МЕМУАРИЗОВАНОГО ТЕКСТУ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ
ПОЛЬСЬКОМОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ УКРАЇНИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ**

У статті розглянуто композиційні особливості групування персонажів у мемуаризованих текстах польськокомовної правобережної літератури доби романтизму. Наявність у неї гуртового вживання імен правобережних родин у визначеному порядку в певних ситуаціях є свідченням прагнення створення нової інкорпорації та кореляції суспільної думки.

Польськокомовна література Правобережжя першої половини ХІХ століття була слабо інтегрована в літературний процес як власне російської літератури, так і польської – в широкому розумінні останньої. Поодинокі краплі і рефлексії, які вона викликала по той чи інший бік Дніпра чи Бугу, лише з певними умовностями і застереженнями можна сприйняти за більш-менш повноцінні перцепції. Серед розмаїття причин – політичних, економічних, соціальних, клерикальних, нарешті, ментальних etc, якими можна було б спробувати пояснити такий стан, наведемо лише думки свідків свого часу. М. Грабовський у листі до Ю. І. Крашевського досить відверто позначив окремішність правобережного поляка від поляка Царства Польського: "у Великопольщі мають дикунські уявлення про нас тут" [1: 147]. Майже такими ж самими словами фіксує такий стан М. Чайковський: "Там нас мають за якийсь дикий народ, а не за поляків... Жоден українець, жоден волинянин, жоден подолянин не говорить, що він не є поляком, хоча нас за таких за Віслою не вважають" [2: 115-116]. Симетричне було бачення поляка в краї росіянином, що красномовно виражено у словах київського воєнного губернатора Д. Г. Бібікова до російського чиновника: "Прийми мою пораду, не зв'язувайся з поляками і не шукай їх товариства, це народ фальшивий!" [3: 90]. Безперечно, це можна розцінити як емоційне віддзеркалення проблеми, але й, треба віддати належне, – це був досить точний дагеротип часу. "Дикунським" і "фальшивим" був названим цілий народ Правобережжя, "провиною" якого було лише те, що він століттями проживав на просторі, який з 1793 р. став лімінальним.

Потрапивши в альтерний простір цілісної системи під назвою Російська імперія, польськокомовний мешканець Правобережжя прагнув зберегти для нащадків свої аксіологічні столітні здобутки і пріоритети та свою самобутню регіональну особливість національної ідентичності. І, як результат, польськокомовна література краю зафіксувала рідкісний тип поетичної особливості мемуаристичного тексту, яка формувалась і сформувалась протягом багатьох років у стійку традицію, що полягала в бажанні, стремлінні або волі до об'єднання, єднання та утримання цілісним, непорушним свого кола. Цю ментальність правобережного характеру, яка вилилась у неповторну рису правобережної мемуаризованої літератури, умовно можна назвати – триматися гурту, або, образно кажучи, – "триматися купи".

Серед багатьох проблем, які пов'язані з функціями категорії гурт у мемуаристичному тексті, актуальними є: рівень відповідності імені персонажу реальної антропонімії правобережного простору (історичний аспект), місце загальної та регіональної аксіології (культурологічний), альтерний (етичний та політичний), а також композиційний (літературознавчий). Визначальним напрямком дослідження мемуаристичного тексту є системний підхід, де ім'я в гурті є одним з організуючих та структурних його компонентів, що зв'язує та є пов'язаним зі всіма рівнями тексту, починаючи від найменшої одиниці сюжету – події, і до найбільшої – мегатекст польськокомовної літератури Правобережжя України.

Формально-текстове виявлення критерію гурт полягало в багаточисельних, часто використовуваних, порою довгих, перевантажених супутньою інформацією переліках родових онімів впливових правобережних родин. Використовування одного імені обов'язково тягнуло за собою ряд інших, які, на перший погляд, мали лише ситуативне значення і, здається, не містили окремого семантичного навантаження, окрім, очевидно, функції, яку умовно можна було б назвати, художнього тла певної події. Однак, в правобережній мемуаристиці – це лише "зовнішня" спроба потрактування проблеми. Внутрішня її тенденція мала сакральний характер, якщо не сказати, – сугестивний.

На Правобережжі відношення до родового імені було дійсно сакральним, одне ім'я могло уособлювати чи позначати певний регіон або час. Ю. І. Крашевський писав, що "треба бути сліпим або упередженим, щоб не бачити того, що фамілії, роди, мають по суті своєї часто дуже видатні характери, по яким цей рід пізнати можна. Це відбувається з покоління в покоління, зберігаючи кров, завдяки вихованню, звичаям, життю" [3: 1]. Ця особливість вражала сучасників, представників інших культурних традицій, які відвідували краї. Коли російський чиновник М. І. Мамаєв, що служив ад'ютантом волинського губернатора, потрапив на весілля в с. Кодню (Житомирський повіт),

молодий розповів гостю: "У нас дитину, яка ледве навчилася щебетати, підводять до родинних портретів і вчать їх біографії". "Тільки ціною вивчення історії чинів і життя предків мого тестя, – продовжував жених, – я зміг отримати руку його дочки" [3: 13]. Враження росіянина були настільки сильними, що почуте по роки потрапило у текст його мемуарів.

Паростки тенденції до гуртування бачимо з останньої третини XVIII століття на прикладі "Гербовника шляхти. Складений віршем. За рукописом 1770 року". Пам'ятаючи про сакральне відношення до родового імені на Правобережжі, цей вірш вже ніяк не може бути прочитаний тільки як певна літературна забавка.

Nie na pośmiejch i żarty, ale dla zabawy
Spisałem niepowszechnych nazwisk zbiór ciekawy:
Aksak, Ankwicz, Bajbuza, Brul, Bejzym, Bilina,
Bobr, Bąk, Boksa, Bogatko, Borejko, Cyryna,
Bukar, Borszym, Borela, Benue, Czyryło,
Siągajłow, Bałabanow moc się namdożyło.
Plater, Cetner, Dederkal, Dunin, Chamiec, Gruja,
Prejs, Defres, Daugierel, Drogon, Dzierzek, Dzik, Odyniec,
Łoś, Wilczek, Kozieł, Zając, tych pełny zwierzyniec.
Deszert, Eismond, Deboli, Ham, Horajm, Mytko,
Morsziyn, Olsztyn, Ostrorog, Rej, Firlej, Korytko,
Jelec, Jawoisz, Grabianka, Konopka, Papara,
Kiszka, Strzała, Wąż, Wężyk, to jest szlachta stara.
Jenicz, Berczak, Oskierka, Kołantaj, Kościuszek,
Stoinel, Strzybył, Moryszon, Wrzeszcz, Flemming, Sanguszek,
Wyszotrawka, Zaręba, Saczko, Skarga, Karsza,
Wrzostek, Zbrożek, Skorupka, to szlachta najstarsza.
Ożga, Wydźga, Olizar, Mniszek, Mir, Orzeszko,
Pełka, Pausza, Pokrasa, Odrowąż, Meleszko,
Wesel, Łaszcz, Pocij, Radziwiłł, Łge, Sapieha, Tarło,
Tych imię nieraz Polskę w złym przypadku wsparło.
Wir, Wojna, Wojewódka, Udała, Wigura,
Strażyc, Szczuka, Sędzimir, Woronicz, Proskura,
Trzeciak, Tołczuk, Morgulec, Telefus, Chwalibóg,
Tołkacz, Sołtyk, Malina, szlachta to dalibóg!
Horocho, Kmita, Łęczyczka, Jarzyna, Grzymała,
Dęhof, Worcel, Niemierzyc, Żubr, Markus, Pierzchwała,
Kozmian, Sokoł, Pióro, Kisiel, Popiel, Włodek,
Mazaraka, Kulesza, znacznej szlachty przodek.
Suryń, Seiron, Santaman, Siemiaszko, Sentomir,
Bejner, Dejner, Zaklika, Zielonka, Drogomir,
Langa, Lgota, Lassota, Łojko, Leblas, Łada
W tych się szlachetstwie żadna nieznajduje zwada.
Russjan, Ruszczyc, Suzin, Sołtan, Szymbolt, Kulej,
Glower, Fredro, Radzimin, Kreczer, Kościec, Sulej,
Strzemiło, Żerebiło, Morykoni, Ryło,
Tych się szlachetne imię mocno rozkrzewiło.
Tomsza, Borsza, Wyrycha, Sołtys, Kremberg, Pluta,
Kostro, Krzywiec, Wereńko, Rogala, Sieniuta,
Bystry, Biały, Nienieckiel, Turkuły, Łopoty,
Wolimowie i Dejmy, ci dawnej roboty.
Kampehauzen, Kechemberg, Scypion, Pieniążek,
Straż, Bał, Rejko, Sołohub, Hluczyna, Szeążek,
Koszko, Pieszko, Ostrowicz, Cymbała, Słodatyni,
Korsak, Korwin, Kors, Korkieć, to zacni Litwini.
Grodokordysz, Wereszczaka, Irlicz, Rajko, Tyska,
Czyż, Czaplic, Wilga, Słomka, Ziemba, Kulik, Pliszka,
Kirkor, Zyler, Szulc, Hundorf, Szembeki, Bojemcy,
I ci są szlachta, chociaż zowią się jak Niemcy.
Hurco, Nowisz, Zawisza, Szemiot, Skirmont, Mliczko,
Skarbak, Długosz, Tetera, Borek, Zas, Wieliczko,

Trzaska, Szyska, Chrzaszcz, Cydzyk, Czezel, Zakusiło,
Bager, Butler i Ubysz, z nimi Poletyło,
Hekin, Krymsza, Petryszcza, Swinek, Obuchowie,
Kto więcej ma znajomych, niech mi ich opowie.
Tymczasem Treska, Wolberg, Marszel, Szorc i Kirsza,
A wreszcie i Tałaj dokończy mi wiersza [4: 160-161].

Якщо росіянин В. А. Жуковський на початку XIX ст. творив для "Не багатьох" – "Für Wenige" (1818), що "було свого роду програмою поезії, розрахованої на вузький (курсів мій – В. Є.) круг поціновувачів" [5: XXII], то поляк А. Фелінський практично саме в цей час намагається охопити максимально великий круг волинян, коли пише: "Пишаюсь тим, що я – Волинянин. Мені приємно вголос заявити, що в ті часи, коли інші письменники займалися науками монархів, я винен у тому, що займаюсь громадянами, серед яких народився, серед яких живу і яким найпершим присвячую свої труди. Алойзи Фелінський. Року 1815. Дня 8 квітня, у Волосові" [6: forzas]. Враховуючи присвяту, вже зовсім по іншому читається довгий список з двох сотень мешканців губернії, який розміщено на початку першого тому зібрання творів видатного письменника 1816 р. [7: 3-10].

Увага та турбота про одноплемінників, захист земляків були одним з вагомих критеріїв та провідною рисою формування і функціонування гурту. У "Промові..." Ф. Дубецького згадувався Ю. А. Іллінський, який "був звиклим заступатися за земляками" [8: 5]. Цю рису характеру волинського вельможі підтверджував Г. Ржевуський: "Жагою ясновельможного Іллінського була пристрасть допомагати землякам" [9: 67]. Однією з головних рис іншого свого героя Бартоломія Михаловського Г. Ржевуський бачить у тому, що він "щиро милував людей, особливо своїх земляків, робив їм добро" [10: III]. Відчуття єдиної родини особливо підтримувалось у Кременці: "Кременецьке суспільство було якесь патріархальне, всі друг друга знали і друг друга кохали; між учнями, незалежно від того, хто у якому класі навчався, не було різниці, як в інших школах; всі становили одну родину, до якої належали місцеві і приїжджі, навіть гості" [11: 119]. Дослідження семантичної і функціональної значущості номінації роду в мемуаристичному творі є одним з важливих напрямків аналізу, що полягає у виявленні його текстуальних та інтертекстуальних зв'язків. Якщо в художньому тексті роману, драми чи якоїсь ліричної медитації антропонім має, умовно кажучи, образно-символічний сенс і відіграє "узагальнюючу" роль (однак, пам'ятаємо й протосюжетну та культурологічну), то в мемуаристичному тексті його роль наповнена відповідною історичною конкретикою та адресністю, як це відбулось, наприклад, з мемуаризацією імені Ю. А. Іллінського.

Інший приклад з мотивів гуртування наводить в своїх мемуарах "Де кілька нарисів і пам'яток" Є. Івановський. Письменник обсервує певний сегмент правобережних мешканців: Немиричи, Трипольськи, Бежиньки, Пришинськи, Олізари, Борейковці, Гленбоцци, далі Суриновці, Можаровці, Меленевці [12: 16], окремо перелічує подолан: Концепольсьци, Гуменевці, Буцацьци, Язловецьци, Сенявці, Красінци, Пулавці, Пототци [12: 146] та ін. Погоджуємось з тим, що, наприклад, штучно виокремлене прізвище з такої таксономії само по собі несе обмаль інформації читачу не тільки з іншого регіону, але й свійського простору. Але блокове вживання прізвищ – більш посилює вірогідність впізнавання "знайомого свого" серед множини "незнайомих інших". Це, очевидно, мало стимулювати ментальне прагнення правобережця до гуртування, яке містить всі приваби компаративного-структурованого суспільства, де, при бажанні, один з членів, втрачаючи одні можливості, набуває більш конструктивних інших.

В експозиції мемуаризованого роману Ю. Коженювського "Пан Стольникович" міститься розлогий перелік заможних правобережних домів, серед яких "Ілінських, Гіжицьких, Бежинських, Прушинських, Паушив, Ганських, Букаров, Можковських; в повітах ближчих до Галіції і люблінського воєводства – дома Чацьких, Барвіцьких і Стецьких, Вороничив, Ледоховських, Скібіцьких, Джевецьких і других" [13: 2]. Сьогодні важко коментувати принцип відбору та принципи ієрархії за якими розташовані прізвища в подібних таксономіях. Однак, не викликає сумніву, що це були соціально-знакові роди регіону, так би мовити, стрижневі, які мали бути письмово зафіксовані з метою ідентифікування соціальної групи, окреслення певного суспільного регіону та реляції і формування "гуртової" поведінки. Ця думка знаходить підтвердження у наступному розгортанні експозиції: "Решта менш знана бідна шляхта об'єднувалась (виділення моє – В. Є.) з вищестоящими та між собою завдяки сусідським стосункам, чи наданням послуг, на сеймиках, виборах і каденціях..." [13: 2].

Текст мемуаризованого роману М. Чайковського "Овручанин" також рясніє блоковими реєстрами реальних овруцьких родин. Прочитуємо один з них: "Бехі, Ходаковські, Ушаповські, Можаровські, Чаковські, Барановських, Коркушкі, Барановські, Сташкевичі, Вацьковські, Корчевські, Каленські, Меленівські, Киселі, Костюшкі, Виговські та інші, яких є немало" [2: 27]. Подібними переліками майорять і наступні сторінки твору [2: 28, 53, 75, 83 та ін.]. Однак, автор вдається і інших засобів

гуртування правобережців, коли, наприклад, розповідає про вчинок Івана Виговського, який "після Конотопської битви цілий козацький полк, кількість людей у якому доходила до тисячі чоловік, назвав своїми братами, Виговцями" [2: 27]. Таким чином, залучивши до названих прізвищ ще майже тисячу Виговців, ареал овручан значно поширився та зміцнився. Але для остаточного згуртування відповідного соціуму письменник неодноразово вживає груповий антропонім "овруцьке плем'я" [2: 26, 74], що у сукупності вже об'єднує не тільки всі названі, але і не названі родини певного простору, метою якого було позначити "своїх" і "своє".

У правобережній мемуаристиці першої половини XIX століття антропоніми був важливим атрибутом визначення та позначення простору і часу, що вимагає його розширеної інтертекстуальної інтерпретації, іншими словами, – виявлення його композиційної "змістовності". Встановлення зв'язків історичного часопростору антропоніму з мемуаристичним дозволяє глибше зрозуміти повідомлення, передбачати його розвиток, нарешті, розширити його сприйняття. Потрактування імені у такому випадку має відбуватися, як на семіотичному рівні, так і знаковому, де завдяки текстуальній вербалізації відбувається його програмування на очікувану реакцію і рецепцію.

Наведемо досить характерний приклад. У гавенді М. Чайковського "Лучани 1812" дія розгортається під час російсько-французької війни. В одній художньої події названо біля двадцяти імен учасників тайних зборів. Після заклик Шимона Конопацького безпосередньо до повстання проти росіян, з натовпу запитують про участь у ньому Нарциса і Густава Олізарів [14: 147]. Безперечно, автор свідомо та навмисно трансформує історичний час. Ні перший ні другий, яким у той час було відповідно 14 та 18 років, не приймали, рівно як і Ш. Конопацький, участі в повстанні, якого, до речі, й не було. Однак, завдання перед М. Чайковським стояло, очевидно, інше. Твір не стільки висвітлював події 1812 р., скільки був алюзорно зорієнтований на час виходу гавенди з друку – 1840 [15]! Таким чином, додаткове включення до "віртуального" гурту впливових сучасників було прагненням згуртування всього правобережного суспільства не у 1812 р., а вже у після листопадовий час.

Згрупування правобережної шляхти на сторінках мемуаристичних текстів завжди диференційоване. Групування відбувається на всіляких шарах аксіологічних пріоритетів автора. Так Я. Д. Охоцький у "Мемуарах" робить наступну дихотомію: "Повіти Житомирський і Овруцький були заселені заможнішими і біднішими родинами в великій кількості" [16: 39]. Позначаючи правобережний простір, мемуарист називає перш за все родини, що складали аристократичне оточення автора, серед яких ті, які на високому рівні тримали власні резиденції: "Князі Марцін Любомирський в Любарі, Степковський – каштелян київський – в Лабуні, Іллінський – житомирський староста – в Романові, брат його Непомуцен – чудновський староста – в Скажиньцях, Гіжицький – київський хорунжий – в Краснополі, Воронич – бельський каштелян – в Троянові, Онуфрій Бежинський житомирський каштелян – в Пилипах, Юзеф Бежинський – житомирський підкоморій – в Андрушівці, Станіслав Прушинський – земський житомирський суддя, потім каштелян – в Левкові, Карніцький – каштелян завіхостський – в Карповцях, Якубовський – підкоморій – в Старосельцях, Пауша – підкоморій – в Овручі, князь Адам Понінський – в Чуднові" [16: 49]. Окультизм підтвердженням цієї точки зору є візія волинського гурту подолянником Ф. Ковальським, який у своїх мемуарах фіксує бачення співставлення Волині з Подолом і Україною (Київщиною): "На Волині... найбільше панує аристократія роду. Там існує більше історичних імен" [17: 164]. Йому вторить Т. Бобровський: "Волинь дійсно є житлом/вогнищем/осередком багатьох старожитніх, заслужених і графських родин", за якими йдуть подоляни, а потім кияни [18: 96]. Названі Я. Д. Охоцьким родові волинські імена, без сумніву, були досить добре відомі в краю і стали особливим денотатом, що були здатні створити самобутню волинську інкорпорацію, обов'язковим структурним компонентом якої, як бачимо, були топонім і посада. Особливістю авторського бачення ролі імені у творчій системі мемуариста у цьому випадку "гуртує" досить чітко позначену волинську громаду східно-північного простору.

Зовсім інша денотатна корпорація може виникнути, коли справа торкається висвітлення політичної проблематики. Об'єднуючим началом у такому випадку являється вже топонім, який "об'єднує" певні роди. У гавенді "Старо-Кияни. 1809" М. Чайковського село Веприн на Київщині гуртує на тайному засіданні Олізарів, Гленбоцьких, Трипольських, Пієнковців, Вороничей, Залеських, Третяків, і навіть чеха Юзефа Шлемера та інших [19: 133]. Інший гурт може створювати флагманське ім'я: Є. Івановський в "Листках, принесених вихром до Кракова з України" збирає подільські роди під прапором Цецюри: Барбузи, Черленковські, Братковські, Русановські, Старі Лашки, Ободенські, Пеньковські, Туша-Буковські, Шашкевічи, Забокрици, Тишовці, Оришовці, Кропівнітци, Малінські, Чечелі і т.д. [20: 36-37]. Підсилюючи думку, автор додає розлогий перелік київської шляхти: Степковські, Потоцькі, Ільїнці, Немиричі, Павши, Росцішевці, Тишкевичи, Ржевусци, Бежиньци, Дзялинські, Прушинські, Гленбоци, Чайковські, Головінські, Проскури, Тжетьяковці, Трипольські, Міхаловці, Якубовці, Залесци, Хоєци, Ганські [21: 23]. Діаметрально інший гурт і

принцип його формування наводить М. Дубецький, коли описує розпис танців з імператором Олександром I під час відвідування останнім Житомира: Гіжицька, Бенігсенова, Віттова, Ржевуська, Емілія Прушінська, Домбровська, Чацька, Потоцька, Орловська, Еліза Гіжицька, нарешті Яблонівська [22: 135-136]. Може, саме цей випадок і не заслуговував би на особливу увагу, якщо б він не потрапив в ряд інших спогадів, серед яких Я. Д. Охоцького [23: 246-254], А. Павши [24: 272-274] та Е. М. Галлі [25: 191], правда, з різною повнотою списку учасниць, однак, з чітко позначеною послідовністю. Цей розклад цікавий ще й тому, що ілюструє логічну структурованість суспільства. "Суспільство наше відзначалося завжди і відзначається сьогодні ієрархічністю – ушануванням певних суспільних прошарків, на залежно від вартості і заслуг осіб, які до неї входять" [18: 96], – зауважував один з сучасників.

Однак, і це також не вичерпує всіх засобів впровадження ідеї гуртування в мемуаристичному тексті. Зразок методологічно іншого підходу до "комплексного" висвітлення родового гурту творить той же Є. Івановський. Мемуарист не перелічує їх блоками, а в одному композиційному гнізді містить розповідь про роди Абрамовичей, Тишкевичей, Потоцьких, Трет'яків, Сінінських, Радзівілів, Сарнецьких [26: 206-249], Любомирських, Стецьких та Свідзінських [26: 276-301], закінчує перелік Івановськими [26: 323-331].

У межах поодинокого мемуаризованого тексту семантика гурту читається лише частково. Його наповнення детерміноване, а зв'язки мають релятивний характер в залежності від аксіологічних уподобань автора. Однак, у мемуаризованому тексті практично не зустрічаються згадки про включення до гурту родів з Великопольщі чи, наприклад, російських губерній. Тому, розглядаючи категорію гурту в узагальнюючій сукупності ряду польськомовних текстів, можна прийти до висновку, що категорія гуртування має досить окреслений і закритий характер, свідчить про чітку структурованість суспільства, дає зразки міграції з однієї синтагматики і до іншої, однак в межах тільки польськомовного мегатексту Правобережжя. Це, одночасно, є свідченням замкнутості та локальності певних мікро гуртів, а у сукупності – правобережної польськомовної літератури загалом. І, як результат, – свідчить про окремішність, самодостатність та самобутність польськомовної літератури краю, її особливий регіональний тип ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. List XLIV do J. I. Kraszewskiego 10 lipca 1840 r. // Michała Grabowskiego listy literackie / Wydał A. Bar. – Warszawa-Krakow-Lublin-Lódź-Poznań-Wilno-Zakopane: Nakładem Polskiej Akademji Umiejętności, 1934. – 451 s.
2. Czajkowski M. Owrućzanin, powieść historyczna z 1812 roku // Czajkowski M. Pisma. Owrućzanin – T. IV. – Lipsk: F. A. Brockhaus, 1863. – 315 s.
3. Rosyanin w Polsce w latach 1838 – 1842. Pamiętniki N. J. Mamajewa / Przekład z rosyjskiego. – Warszawa, [1909]. – 152 s.
4. Herbarz szlachty. Wierszem opisany. Z rękopisma z roku 1770 // "Sławianin" zebrany i wydany przez Stanisława Jaszowskiego. – T. 1. – Lwów, 1837. – 242 s.
5. Семенко И. М. В. А. Жуковский // Жуковский В. А. Собр. соч.: В 4 т. – Т. 1. – М.-Л.: Художественная литература, 1959. – 480 с. – С. V – LII.
6. Dzieła Alojzego Felińskiego. Wydanie nowe. – T. 1. – Wrocław, 1840. – 307 s.
7. Pisma własne i przekładania wierszem Alojzego Felińskiego. – T. 1. – Warszawa, 1816. – 440 s. (Нумерація моя – B. C.).
8. Głos do JW. Wołyńskiego cywilnego gubernatora generała majora wojsk ryssyjskich, kawalera wielu orderów Bartłomieja Gizyckiego w czasie obiedzania gubernii dnia 28 miesiąca października r. 1817 w Dubnie przez Fabjusza Dubieckiego mianu. – (Б.в.д. Нумерація моя – B. C.).
9. Rzewuski H. Pamiętniki Bartłomieja Michałowskiego od roku 1786 do 1815. – T. 4. – Warszawa: Nakładem S. H. Merzbacha, 1858. – 170 s.
10. Rzewuski H. Pamiętniki Bartłomieja Michałowskiego od roku 1786 do 1815. – T. 1. – Warszawa: Nakładem S. H. Merzbacha, 1858. – 189 s.
11. Kowalski F. Wspomnienia. Pamiętnik. – T. 1. – Kijów: Nakładem Leona Idzikowskiego, 1859. – 244 s.
12. Helenijusz Eu...go (Iwanowski Eustazy). Kilka rysów i pamiątek. – Poznań: W księgarni Jana Konstantego Żupańskiego, 1860. – 515 s.
13. Korzeniowski J. Pan Stolnikowicz // Korzeniowski J. Dzieła. – T. V. – Warszawa: Nakładem i drukiem S. Lewentala, 1872. – 552 s. – S. 1 – 159.
14. Czajkowski M. Łuczczenie 1812 // Czajkowski M. Pisma. Powieści kozackie i gawędy. – T. III. – Lipsk: F. A. Brockhaus, 1863. – 298 s. – S. 145 – 166.
15. Gawędy Michała Czajkowskiego. – Paryż, 1840. – 290 s.
16. Pamiętniki Jana Dukłana Ochockiego z pozostałych po nim rękopismów przepisane i wydane przez J.I. Kraszewskiego. – T. 1. – Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1857. – 444 s.
17. Kowalski F. Wspomnienia. Pamiętnik. – T. 2. – Kijów: Nakładem Leona Idzikowskiego, 1859. – 291 s.

18. Bobrowski T. Pamiętnik mego życia. – T. 1. O sprawach i ludziach mego czasu / Opracował, wstępem i przypisami opatrzył Stefan Kieniewicz. – Warszawa: Państwowy instytut wydawniczy, 1979. – 504 s.
19. Czajkowski M. Staro-Kijowianie 1809 // Czajkowski M. Piśma. Powieści kozackie i gawędy. – T. III. – Lipsk: F. A. Brockhaus, 1863. – 298 s. – S. 130-144.
20. Helenijusz Eu...go (Iwanowski Eustaszy). Listki wichrem do Krakowa z Ukrainy przyniesione. – T. 2. – Krakow: Nakładem autora, 1901. – 191 s.
21. Helenijusz Eu...go (Iwanowski Eustaszy). Listki z Ukrainy. – T. 3. – Kraków: Nakładem autora, 1902. – 256 s.
22. Dubiecki M. Na kresach i za kresami. Wspomnienia i szkice. – T. 1. – Kijow: L. Idzikowski, 1914. – 253 s.
23. Pamiętniki Jana Dukłana Ochockiego z pozostałych po nim rękopismów przepisane i wydane przez J. I. Kraszewskiego. – T. 3. – Wilno: Nakładem i drukiem Józefa Zawadzkiego, 1857. – 360 s.
24. Helenijusz Eu...go (Iwanowski Eustaszy). Wspomnienia lat minionych. – T. 1. – Kraków: Skład główny w księgarni katolickiej, 1876. – 601 s.
25. Pamiętniki dk. E.M. Gallego (1816 – 1893) // Przegląd Naukowy. – T. XII. – № 8. – 1913. – S. 165-195.
26. Helenijusz Eu...go (Iwanowski Eustaszy). Listki wichrem do Krakowa z Ukrainy przyniesione. – T. 1. – Krakow: Nakładem autora, 1901. – 335 s.
27. Bolesławita B. Henrik hr. Rzewuski. 3 maja 1791 – 29 lutego 1866 // Rzewuski H. Probki historyczne. Dzieło pośmiertne. – Paryż: Księgarnia luxemburska, 1868. – 179 s. – S. I – XL.

Матеріал надійшов до редакції 13.02. 2009 р.

Єришов В. О. Особенности группы и группирования персонажей как самобытного элемента композиции мемуаризованого текста правобережной польскоязычной литературы Украины первой половины XIX века.

В статье рассмотрены композиционные особенности группирования персонажей в мемуаризованных текстах польскоязычной правобережной литературы периода романтизма. Наличие в ней группового употребления имен правобережных родов в определенном порядке в определенных ситуациях свидетельствует про желание образования новой инкорпорации и корреляции общественного мнения.

Yershov V. O. Peculiarities of the Group and Character Grouping as the Original Element of the Memoirs' Text Composition in Pravoberezhna (a part of Ukraine on the right side of the Dniro river) Polish Literature of Ukraine, first part of the 19th century.

Compositional peculiarities of the characters grouping in memoirs literature of the Romantic period is revealed in the article. Usage of the group names of the Pravoberezhnia families in the certain order, certain situations is the evidence of the striving to create new incorporation and correlation of the public opinion.